

PRODUCTIEF			IMPRODUCTIEF		
	dagen	in %		dagen	in %
Ambachtsbedrijven			Huish. diensten		
Smederij	2.700	13,8	Keuken	3.350	18,5
Timmerwinkel	1.500	7,7	Wasch en ver-		
Bakkerij	380	1,9	stellen	3.100	17,1
Tractor (buiten-			Schoenreparatie ..	325	1,8
dienst)	75	0,4	Ziekenverzorging ..	400	2,2
Werkdieren (buiten-			Ontwikkeling	200	1,1
dienst)	450	2,3	Diverse huiselijke		
			diensten	250	1,4
Totaal	5.105	26,1		7.575	42,1
Diversen			Kinderverzorging		
Arbeid Jeugdigen ...	1.500	7,7		3.400	19,0
Bewakingsdienst	600	3,0			
Totaal	2.100	10,7			
Uitbreiding			Verzuim		
Installatie landbouw	120	0,6	Ziekte, bevallingen	2.250	12,5
Uitbreiding ge-			Vacantie en		
bouwen	100	0,5	leegloop	2.825	15,7
Diversen	195	1,0	Vakstudie	100	0,6
Totaal	1.318	2,1		5.175	28,8
Arbeid voor derden	8.012	41,7	Diversen	305	1,6
Totaal generaal ...	19.425	100,-	Totaal generaal ..	18.075	100,-

Derhalve: 37.500 arbeidsdagen, waarvan 51,8 % productief en 48,2 % improductief. (Niet te verwarren met de sub 1b genoemde „budget-dagen”, welke uiteraard groter in aantal zijn i.v.m. rustdagen e.d.)

- Uit (1) en (2) volgt de kostprijs per werkdag (productief) n.l. de kosten volgens het Uitgaven-budget gedeeld door het aantal productieve werkdagen = $\frac{\text{£ P. } 4571.880}{19425}$
= £ P. 0.236.
- Na deze voorafgaande opstellingen volgen de Exploitatiebegrotingen der verschillende bedrijven. Hiervan laten wij als voorbeeld één volgen, n.l. die der *Koestal*.

Inkomsten		Uitgaven	
melk: 64000 L. a		Voeder (2550 d. a	
11 mils =	£ P. 704.000	10 mils)	£ P. 255.000
mest	60.000	Speciaal voeder	
10 kalveren	17.000	(voor melkproductie)	172.000
	£ P. 781.000	Kalverenfokkerij boven ½ jaar ..	45.000
Toeneming waarde levende inventaris ..	75.000	idem onder ½ jaar ..	12.000
Nadeelig saldo	2.650	Dekken	10.000
		Dierenarts en apoth. ..	13.000
		Verzekering	54.000
		Inventaris, gereedschap	10.000
			£ P. 571.000
		Arbeid: 620 dagen a 236 mil	£ P. 146.500
		Aandeel Alg. kosten en rente ¹⁾	£ P. 66.150
		Afschrijving op Gebouw	20.000
		Afschrijving levende inventaris	35.000
		Onvoorzien	20.000
			£ P. 141.150
	£ P. 858.650	Totaal generaal	£ P. 858.650

¹⁾ Deze omslag wordt berekend, deels op basis van het „arbeidsloon”, deels op de waarde van het in dit bedrijf geïnvesteerde bedrag.

De verdere onderdelen van het budget bevatten geen bijzondere punten. Slechts zij vermeld, dat naast een recapitulatie der saldi van de verschillende bedrijven tot een algemeene Resultatenbegroting ook een volledige begroting der kapitaal-disposities wordt opgesteld, waarin enerzijds de afschrijvingen, anderzijds de uitbreidingen van den dooden-inventaris resp. de toeneming van den levenden inventaris worden begroot.

Naast de bekende voordeelen, welke budgetteering in het algemeen met zich medebrengt, heeft het hier geschetste budget een zeer speciaal voordeel, n.l. de koppeling der privé-uitgaven van de groep aan die der bedrijfshuishouding. Op deze wijze is het de bedrijfsleiding mogelijk, reeds van meet af aan de tering naar de nering te zetten. Aan de hand van het behaalde resultaat kan dan later worden vastgesteld welke bijzondere uitgaven zich de deelhebbers zullen kunnen veroorloven, resp. in hoeverre de behaalde winst zal worden geïnvesteerd in het eigen bedrijf (dit laatste is meestal in dit genre bedrijven met weinig eigen kapitaal het geval).

Hierbij komt nog, ten slotte, de speciale functie van het budget bij een zoo consequent doorgevoerd coöperatief systeem, waarbij de deelhebbers uiteraard alle een stem hebben bij de beoordeeling van de bedrijfsleiding. Deze functie is n.l. die der door allen reeds te voren aanvaarde norm, welke automatisch als leidraad dient voor de telkens te houden gezamenlijke besprekingen. Een norm, welke vóór alles het evenwicht tusschen de interne belangen in stand zal moeten houden, hetgeen zeer zeker ten goede zal komen aan de proportionaliteit van deze bedrijfshuishouding. Wij denken hierbij in het bijzonder aan de verdeling der arbeidsdagen. Door — zooals ook de gewoonte is — de uitkomsten van het voorafgaande jaar, er naast te plaatsen, wordt de verkregen ervaring a.h.w. vastgelegd en blijft de continuïteit in de bedrijfsvoering, ondanks de soms wisselende „bevolking”, gehandhaafd.

J. PINKHOF.

DE GECONSOLIDEERDE JAARREKENING

„If the consolidated balance-sheet did not exist, it would be necessary to invent it”.

EDWARD A. KRACKE.

(Inleiding op het vijfde Internationale Accountantscongres te Berlijn).

Het doel der gepubliceerde jaarrekening in het verschaffen van een juist en duidelijk beeld van de financiële positie op een bepaald tijdstip en van de behaalde resultaten over een bepaalde aan dat tijdstip voorafgaande jaarperiode eener onderneming ten behoeve van degenen, die daarbij een belang hebben of kunnen krijgen.

Wanneer een onderneming haar bedrijf grotendeels uitoefent door middel van een aantal filialen, zal de balans de samengevoegde gelijksoortige actief- en passiefposten van hoofdkantoor en filialen bevatten, terwijl de verlies- en winstrekening op overeenkomstige wijze de samengevoegde gelijksoortige kosten en baten zal vermelden.

Een geheel ander beeld zal de jaarrekening vertoonen, wanneer deze onderneming hetzelfde bedrijf uitoefent met dezelfde omzetten, dezelfde kosten, dezelfde balanspositie, dezelfde winst, door middel van dezelfde filialen, doch deze laatste nu naar buiten optredend als zelfstandige naamloze

vennootschappen. Dan zal de balans, in plaats van een groot deel der activa en passiva uit het eerste geval, een post deelnemingen en vorderingen op deze deelnemingen, in sommige gevallen ook schulden aan deze deelnemingen bevatten, terwijl op de verlies- en winstrekening een groot deel der opbrengsten van de transacties alsook van de daarvoor gemaakte kosten zal ontbreken, in de plaats waarvan nu de uitgekeerde dividenden van de dochterondernemingen verschijnen.

De wijziging in de juridische structuur van de onderneming, die den vorm heeft aangenomen van een aantal in naam zelfstandige naamloze vennootschappen, heeft dus ten gevolge, dat ook het beeld, dat de jaarstukken geven, volkomen is gewijzigd. Deze vorm leidt ertoe, dat ieder filiaal thans zijn eigen jaarstukken heeft en die van de houdstermaatschappij niet meer het beeld geven van de bedrijfseconomische eenheid, zooals deze door de jaarstukken van de enkele onderneming in het eerste geval werd voorgesteld.

Waar het onderscheid uitsluitend den juridischen bouw betrof en er bedrijfseconomisch geen verschil werd verondersteld, ligt de vraag voor de hand of ook in het tweede geval de jaarrekening in den gebruikelijken vorm aan de in den aanhef van dit artikel genoemde eischen van juistheid en duidelijkheid voldoet.

Terwijl de beoordeeling van de duidelijkheid van het beeld door de jaarrekening gegeven in het bijzonder betrekking heeft op de omschrijvingen en de indeeling van de posten, geldt het criterium van juistheid zoowel voor deze als voor de cijfers.

Het spreekt vanzelf, dat in welken vorm de jaarrekening is opgesteld, de cijfers altijd juist kunnen zijn. Toch doet zich hierbij een probleem voor, dat niet onbesproken mag blijven en waarop zoo straks nog wordt teruggekomen. Voorloopig gaat het er dus om of ook in het tweede geval aan de juistheid en aan de duidelijkheid van de indeeling der posten en de omschrijvingen niet wordt te kort gedaan.

Wanneer men de fictie volhoudt, waarop de boekingen bij de moedermaatschappij berusten, dat de filialen in N.V.-vorm zelfstandige vennootschappen zijn, dan is juridisch niets tegen dezen vorm van jaarrekening in te brengen. Men moet dan echter aannemen, dat de balans niet pretendeert een beeld van de bedrijfseconomische eenheid van het concern te geven en ook niet van de bedrijfseconomische positie van de holding-company. Men heeft nu eenmaal den vorm gekozen, waarbij de bezittingen der filialen juridisch niet meer het eigendom zijn van de holding-company. Wanneer nu de aandelen dezer filialen als effecten en de vorderingen daarop onder het hoofd debiteuren voorkomen, dan kan men niet zeggen, dat dit onjuist is. Echter sluit dit niet uit, dat dit niet misleidend zou kunnen zijn. In de mogelijkheid daarvan voorziet art. 42 W. v. K., dat voor vennootschappen met publicatieplicht voorschrijft, dat deelnemingen en vorderingen daarop afzonderlijk van de overige effecten en debiteuren moeten worden aangegeven.

Hieruit is af te leiden, wat ook eigenlijk vanzelfsprekend is, dat het bedrijfseconomische beeld en niet de juridische vorm op de eerste plaats komt. En wanneer dit eenmaal vaststaat, komt men er toe de vraag te stellen of de toepassing van art. 42 W. v. K. inderdaad een juist en duidelijk bedrijfseconomisch beeld van de holding-company waarborgt.

Om deze vraag te beantwoorden, dient men zich er reenschap van te geven, welke eischen in het algemeen aan dit beeld worden gesteld.

Ten aanzien van de balans wenscht men in de eerste plaats inzicht in de solvabiliteit, dus te kunnen beoordeelen in hoeverre de verplichtingen uit de activa kunnen worden voldaan.

Hoewel niet alle concernverplichtingen op de balans der holding company voorkomen, de verplichtingen der dochters ontbreken, is hiermede toch rekening gehouden bij de waardeering der deelnemingen. Indien de waardeering der aandelen in en der vorderingen op de onderhoorige vennootschappen volgens goed koopmansgebruik heeft plaats gehad en deze waarde inderdaad met de werkelijkheid overeenkomt, zou men meer inzicht kunnen wenschen in den aard der activa en passiva, die achter dit aandeelenbezit en deze vorderingen verborgen zijn, maar ten slotte zal men toch tot een beoordeeling der solvabiliteit kunnen komen.

Toch doet zich hier het probleem voor, waarop hierboven reeds werd gezinspeeld en waaromtrent nog steeds belangrijk verschil van opvatting heerscht, nl. de waardeering dezer deelnemingen.

De behandeling in de boeken der moedermaatschappij van de filialen als zelfstandige dochterondernemingen en het brengen van deze als aandeelenbezit op de balans, doet het voorkomen alsof men te doen heeft met activa van geheel anderen aard, dan die eener gewone werkmaatschappij en waarvoor een andere waardeeringsmaatstaf gebruikelijk is.

Zooals hierboven de beide ondernemingsvormen tegenover elkaar zijn gesteld, lijkt de oplossing van dit probleem niet moeilijk, maar men moet zich voorstellen, dat in de practijk de zaak eenigszins anders ligt. Daar vindt men naast maatschappijen, die hun filialen in naamloze vennootschappen hebben omgezet, andere die hun deelnemingen hebben verkregen door koop van aandelen boven of beneden de balanswaarde dier dochtermaatschappijen op het tijdstip van verkrijging. Er zijn er die hun deelnemingen geleidelijk hebben verkregen door verschillende aankopen van aandelen terwijl zich nog een deel in handen van derden bevindt. De aandelen kunnen zijn verkregen van derden, hetzij ondershands, hetzij ter beurze, maar ook door emissie. Naast de gewone kunnen preferente aandelen zijn uitgegeven, al dan niet cumulatief, al dan niet winstdeeland, terwijl zich zoowel van de gewone als van de preferente een deel in handen van buitenstaanders bevindt. Zij kunnen luiden in vreemde munt, vallende buiten het vrije betalingsverkeer. Kortom het ligt voor de hand, dat waar in de in den aanvang gestelde voorbeelden van een fictie in de boekhouding der holding-company kon worden gesproken, er daarnaast tal van gevallen bestaan, waar dit niet zoo duidelijk is, om nog niet te spreken van de grensgevallen, waarbij het twijfelachtig is, of men met een effect dan wel met een eigenlijke deelname heeft te doen.

Een en ander heeft gemaakt, dat eenstemmigheid ten aanzien van de vraag, hoe deze deelnemingen moeten worden gewaardeerd, ver te zoeken is en zelfs is men in Zwitserland zoo ver gegaan, daar waar dit mogelijk is, imperatief de beurskoers voor te schrijven.

Afgescheiden daarvan, of men zelfs voor effecten een juiste balanswaarde verkrijgt, door deze te baseeren op de koers gevormd op een zeer dunne markt van minderheidsaandelen op een bepaalden datum, mogelijk vastgesteld op grond van een enkele kleine transactie, gemakkelijk te beïnvloeden door belanghebbenden, i.c. de holding-company zelf, wordt hier bij het zoeken naar een onafhankelijke neutrale waardebepalingsinstantie het karakter van het aandeelenbezit volkomen miskend. De waarde van dit aandeelenbezit hangt niet af van hetgeen buitenstaanders bij de verhandeling van enkele aandelen daarvoor hebben betaald, doch alleen van hetgeen er achter zit, dus van de gebouwen, machines, voorraden, debiteuren, crediteuren en alles wat tot die dochteronderneming behoort, gezien als deel van het geheele concern. Het is dan ook de holding-company, die deze waarde

het best kan beoordeelen. Wenscht men den leiders en den accountant van de holding-company deze beoordeeling niet toe te vertrouwen, wat men er voor in de plaats heeft gesteld is zeker niet beter.

Al is dan in Zwitserland de waardeering der deelnemingen in de practijk al heel gemakkelijk gemaakt, daar waar deze voorschriften niet bestaan en men ze om gegronde redenen ook niet wenscht toe te passen heeft men een anderen waardeeringsmaatstaf aan te leggen om tot juiste balanscijfers te komen.

Zooals boven reeds werd aangegeven, dient men er van uit te gaan, dat de aandelen in de onderhoorige vennootschappen niet als effecten mogen worden beschouwd, doch dat de deelname een integreerend deel vormt van het bedrijf van het concern. Men heeft deze aandelen niet gekocht omdat men daarvan een gunstiger rendement in den vorm van dividend verwacht dan men met het geïnvesteerde kapitaal in het eigen bedrijf zou kunnen maken of om op een gunstig oogenblik deze aandelen weer met winst te verkoopen. Na aankoop van een eerste post aandelen, waarbij men nog geen meerderheid heeft, mag men het bedrijf dezer onderneming nog niet als deel van het eigen bedrijf kunnen beschouwen, omdat men de beschikkingsmacht over de activa nog niet heeft en moet men dus deze aandelen nog als effecten waardeeren, zoodra het aandelenbezit van een omvang is geworden, dat men zoowel de bedrijfspolitiek als de winstbestemming beheerscht, wordt dit anders. Men heeft in den vorm van een aandelenkoop een prijs betaald voor een bedrijf, dat door samenwerking met het eigen bedrijf het kapitaal der holding-company, naar men verwacht, in staat zal stellen, een grooter rendement op te leveren dan zonder die samenwerking mogelijk was, hetzij door hiermede verzekerd te zijn van grondstoffenvoorziening, hetzij van productenafzet, die anders ter beschikking van concurrenten zou kunnen komen.

Maar dan doet zich op het gebied der waardeering ook geen nieuw probleem voor. Evenals bij de werkmaatschappij heeft men te doen met waardeering van terreinen, gebouwen, machines, grondstoffen, half-fabrikaten, afgewerkte producten, eventueel van goodwill, hetzij positief, hetzij negatief, zooals dit kan voorkomen bij aankoop van een onderneming, die in de verkrijgende maatschappij wordt opgelost.

Indien bij de vaststelling der cijfers, waardoor de deelnemingen worden voorgesteld, op deze wijze wordt tewerk gegaan, waarbij in het midden kan worden gelaten of deze gebaseerd moeten zijn op historischen kostprijs, vervangingswaarde, dynamische, organische balanstheorie, enz. als vallende buiten het kader van dit onderwerp, dan kan men niet ontkennen, dat het balansbeeld aan den eisch van juistheid voldoet.

Gewoonlijk echter worden aan het beeld der jaarrekening nog andere eischen gesteld. Ten aanzien van de balans verwacht men voornamelijk ook inzicht in de liquiditeit, dus beoordeeling van de verhouding van de verplichtingen op korten termijn tot de daarvoor beschikbare middelen. Nu is het duidelijk dat de balans der holding-company in haar wettelijken vorm, ook met in acht neming van de bepalingen van art. 42 W. v. K. inzake de deelnemingen, daaraan niet kan voldoen. Indien de op de balans vermelde kasmiddelen ruim voldoende zouden zijn om de daarop voorkomende verplichtingen op korten termijn na te komen, zouden bij de deelnemingen schulden op korten termijn aanwezig kunnen zijn, waartegenover deze slechts vastgelegde middelen zouden kunnen bezitten, zoodat de holding-company, om erger te voorkomen, gedwongen zou zijn, deze dochters op zeer korten termijn te hulp te komen, zonder dat hiervan uit de balans iets zou blijken.

Men kan zeggen dat deze mogelijkheid ook aanwezig is bij verplichtingen uit loopende contracten en voor het geval dit relatief groote bedragen betreft, bestaat ook ongetwijfeld de wenschelijkheid dit op de balans tot uiting te brengen, doch bij de verplichtingen der deelnemingen staan en de bedragen en de vervaldata reeds vast, terwijl mogelijk het daartegenover verkregen actief door aankoop door de moeder van de dochter reeds bij het actief der eerste zou kunnen zijn opgenomen. Dit maakt dat deze verplichtingen van geheel anderen aard zijn dan die voortvloeiende uit loopende contracten en wat ook bij de enkelvoudige naamloze vennootschap met filialen niet als geoorloofd zou worden beschouwd, namelijk dat de verplichtingen onzichtbaar in mindering der activa worden gebracht, wordt hier als gevolg van den juridischen vorm van het filiaal zonder bezwaar toegepast. Op dit cardinale punt wordt dus aan den eisch van duidelijkheid van het balansbeeld te kort gedaan.

Ten aanzien van de resultatenrekening wenscht men inzicht in de winstcapaciteit. Doch wanneer van de onderhoorige maatschappijen uitsluitend toevallig betaalde dividenden worden aangegeven en niet de werkelijk behaalde winsten, bovendien de verliezen der dochters geheel buiten beschouwing kunnen blijven is het duidelijk dat ook op dit punt de jaarrekening te kort schiet.

Toch is dit laatste bezwaar gemakkelijk te verhelpen. Wanneer men de deelnamerekening bij de moedermaatschappij debiteert voor de winsten der dochters, waartegenover een rekening „Niet uitgekeerde Winsten van Dochterondernemingen” wordt gecrediteerd, bij de betaalbaarstelling van dividend de deelnamerekening crediteert tegen debiteering der vordering op de dochters en de rekening „Niet uitgekeerde Winsten van Dochterondernemingen” debiteert tegen crediteering der rekening „Dividenden van Dochterondernemingen”, zoo noodig de deelnamerekening crediteert voor verliezen van dochters tegen debiteering eener rekening „Verliezen van Dochterondernemingen”, dan zal men, al had men liever een andere opstelling der resultatenrekening in verband met kosten en opbrengsten, ook een beeld van de werkelijk behaalde winst krijgen. Verkieslijker blijft een opstelling van kosten tegenover opbrengsten, omdat ten slotte de winst, willekeurig of in verband met bijzondere omstandigheden, bij ieder der geaffilieerde ondernemingen te voorschijn kan worden gebracht door de vaststelling der verrekenprijzen bij de onderlinge transacties.

Uit het vorenstaande volgt, dat de jaarrekening van de holding-company, zelfs in haar meest gunstigen vorm, niet kan voldoen aan de eischen, die redelijkerwijs aan een jaarrekening kunnen worden gesteld en ook inderdaad bij enkelvoudige naamloze vennootschappen daaraan worden gesteld.

Leidt dus de voorstelling van het concern als bedrijfs-economische eenheid er toe tot de opstelling van een jaarrekening te komen, die een beeld van deze eenheid verschaft in de plaats van of naast dat van de juridische eenheid gevormd door de holding company, in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika heeft zich de practijk inderdaad in deze richting ontwikkeld en volgen thans vrijwel alle groote en ook kleinere concerns het voorbeeld in 1901 gegeven door de United States Steel Corporation met het publiceeren van een geconsolideerde jaarrekening van de holding company met haar subsidiaries, al dan niet vergezeld van de „legal” balance-sheet der hoofdmaatschappij.

Dat thans door het bestuur der New-York Stock Exchange voor opname in de fondsenlijst verlangd wordt of een geconsolideerde jaarrekening of naast die der holding-company de afzonderlijke jaarrekeningen van alle subsidiaries, wat ten gevolge heeft gehad, dat b.v. de aandelen Koninklijke Petro-

leum Maatschappij sedert eenige jaren niet meer te New-York worden genoteerd, is ongetwijfeld mede een gevolg van de misleidende (bedrijfseconomische) voorstelling, die door vele „wettelijke” jaarrekeningen van holding-companies werden gegeven.

Want er waren nog andere bezwaren. Om een enkel voorbeeld te noemen werden bij de Gillette Safety Razor Company de apparaten en mesjes aan de buitenlandsche subsidiaries geleverd tegen prijzen, die iets beneden de Amerikaansche detailverkoopprijzen lagen. De winst hierop was in de jaarrekening der holding-company verwerkt. Toen de prijzen der apparaten en mesjes aanzienlijk daalden, bleken bij de subsidiaries nog groote voorraden onverkocht te zijn en moest de waarde der deelnemingen aanmerkelijk worden verlaagd ten laste der reserves bij de holding-company. Indien geconsolideerde jaarrekeningen waren gepubliceerd, zouden de „intercompany profits” geëlimineerd zijn geworden en zouden ook de voorraden der dochters als voorraden en op concern-kostprijs gewaardeerd zijn geworden evenals die van de holding-company.

In ieder geval heeft de Amerikaansche practijk voldoende het bestaansrecht van den geconsolideerden vorm bewezen, wat echter nog niet zeggen wil, dat de opstelling steeds op uniforme wijze plaats vindt. Zoowel in theorie, blijkens de bestaande literatuur, als in de practijk, gezien de verschillende gepubliceerde jaarrekeningen met bijbehorende toelichtingen, zijn nog belangrijke verschillen waar te nemen. Dit neemt echter niet weg, dat zich in den loop der jaren zekere regels hebben ontwikkeld, die tegenwoordig als algemeen geldend worden gevolgd.

De naam consolidated statements is afkomstig uit Amerika, waar onder consolidation wordt verstaan een oplossing van twee of meer vennootschappen in een speciaal daarvoor opgerichte maatschappij, naast het begrip merger, waarbij deze worden opgelost in een der bestaande maatschappijen. Newlove definieert een consolidated balance-sheet als „a statement showing the precise assets and liabilities of the holding company and its subsidiaries, for the purpose of showing, after eliminating intercompany items, exactly what stands behind the stock securities of the holding company. A consolidated balance sheet is a balance sheet for a group of affiliated companies made on the assumption that the corporations were consolidated.”¹⁾

Uit de woorden „precise” en „exactly” volgt reeds, dat hij de consolideering aan bepaalde regels gebonden acht. En over het gebruik zegt hij: „Consolidated balance sheets must be used whenever a correct financial statement of the majority interest in a group of companies is desired.”²⁾

In het kort moet voor opneming in de consolideering aan het volgende worden voldaan.

1. Het bedrijf der dochter moet een integreerend deel uitmaken van dat der holding-company, dus niet toevallig tijdelijk verkregen zijn, maar met het doel in dat bedrijf ingeschakeld te worden.

2. De aard der balansposten moet zoodanig zijn, dat samenvoeging met die van de holding-company niet misleidend kan zijn, als b.v. van bankdebiteuren en -crediteuren met die eener handelsvennootschap.

3. Het belang moet zoodanig zijn, dat de bedrijfspolitiek en de winstbestemming door de holding-company worden beheerscht.

Over dit laatste punt in het bijzonder bestaan uiteenlo-

pende meeningen, doch men kan wel aannemen, dat 75 % aandeelenbezit als norm wordt beschouwd. De individueel-subjectieve overwegingen ten aanzien van het gewicht der overige factoren als invloed van minderheidsbelangen, afhankelijkheid van de moedermaatschappij ten opzichte der financiering, der verkrijging van grondstoffen of afzet van producten, de grond van zekerheid met betrekking tot de continuïteit der onderhoorigheid, zullen ten gevolge hebben, dat in het eene geval bij een geringer, in het andere geval bij een grooter aandeelenbezit tot opname in de geconsolideerde jaarrekening wordt besloten.

Het kan na verkrijging door de moedermaatschappij bij de eerste consolideering noodig zijn wijzigingen aan te brengen in de balans der op te nemen dochteronderneming, alvorens deze voor consolidatie geschikt is.

Voorwaarde is toch, dat de beginselen van waardeering en winstbepaling bij de moeder gebruikelijk ook worden toegepast bij de dochters. Er kunnen met betrekking tot de minderheidsbelangen of om andere redenen bezwaren bestaan in de boekhouding dezer laatsten direct de veranderingen aan te brengen. In dit verband wijst *Garnsey* op gevallen, waarbij door de holding-company afzonderlijke rekeningen der subsidiaries worden bijgehouden, die voor de consolideering worden gebruikt.

Verder moet de indeeling der posten op dezelfde wijze plaats gevonden hebben als bij de geconsolideerde balans het geval zal zijn.

De eigenlijke consolideering bestaat dus hierin, dat de overeenkomstige posten der afzonderlijke jaarrekeningen worden samengevoegd. Dat in de practijk meestal wordt uitgegaan van de saldibalansen maakt in beginsel geen verschil. Daar echter alleen de finantieele verhouding tot derden op de balans mag voorkomen en niet de verhouding der geaffilieerde ondernemingen onderling, terwijl de resultatenrekening uitsluitend mag vermelden de resultaten voortvloeiende uit transacties met derden en b.v. onderlinge transacties in goederen als verplaatsing binnen het concern moeten worden beschouwd, waarop geen winst als gerealiseerd mag worden gerekend, alvorens deze goederen aan derden zijn overgegaan, zullen verschillende posten tegen posten op andere jaarrekeningen moeten worden verrekend en geëlimineerd uit de geconsolideerde jaarrekening.

De noodzakelijkheid van deze elimineering volgt hieruit, dat een zelfde post niet tegelijkertijd een actief en een passief of een kostenbestanddeel en een opbrengst kan zijn voor de aandeelhouders der moedermaatschappij. Bij een vordering van deze op de dochters zal hieromtrent nooit twijfel kunnen bestaan, doch ook in de meest gecompliceerde gevallen dient men steeds in het oog te houden, dat verrekening niet kan plaats vinden, indien een post niet dubbel voorkomt.

De samenvoeging der bezittingen en schulden met elimineering van de onderlinge schuldverhoudingen levert geen moeilijkheden op. Deze liggen op het gebied der kapitaalconsolideering en der resultatenconsolideering.

In het bijzonder de kapitaalconsolideering is van belang, omdat deze ten nauwste samenhangt met de waardeering der deelname op de balans der moedermaatschappij.

Zooals reeds werd uiteengezet geeft de uitoefening van een bedrijf door middel van dochterondernemingen geen uitbreiding aan het waardeprobleem. En de opstelling der geconsolideerde jaarrekening zeker niet. Het geldt hier de opstelling van de jaarrekening eener hypothecaire naamlooze vennootschap, gevormd door een groep juridisch zelfstandige naamlooze vennootschappen, waarbij dus het waardeprobleem op volkomen dezelfde wijze moet worden opgelost als bij de werkelijk bestaande enkelvoudige naamlooze

¹⁾ G. H. Newlove, Consolidated Balance Sheets blz. 6.

²⁾ G. H. Newlove, Consolidated Balance Sheets blz. 7.

vennootschap. Het probleem is slechts hoe dit technisch in de geconsolideerde balans tot uiting te brengen.

Het beginsel dat aan de kapitaalconsolideering ten grondslag ligt, bestaat hierin, dat de aanschaffingsprijs der aandelen een kapitaaluitgave vormt voor de moedermaatschappij, waarvoor deze in het bezit komt van een evenredig deel in het netto-actief der dochteronderneming op het tijdstip der verkrijging.

Na dit tijdstip van verkrijging vormt de van dit moment af behaalde winst der dochteronderneming tot een bedrag evenredig aan het aandelenbezit der moedermaatschappij ten opzicht van het geheele aandelenkapitaal de opbrengst dezer kapitaaluitgave.

Een eerste vereischte is dus de vaststelling van dat netto-actief, dat is het nominale kapitaal plus de kapitaalreserves, waaronder dan te rekenen zijn de vrije reserves onder den naam algemeen reservefonds, statutaire reserve of hoe dan ook aangeduid, verder, zoo die er zijn, reserves eigen risico, reserves voor herwaardeering van activa, voor uitbreiding, sinking fund, enz. benevens de stille reserves en geheime reserves als daar zijn onderwaardeering van activa, te hoog opgevoerde verplichtingen en afschrijvingen en ten slotte de winst.

Om misvattingen te voorkomen, zij er op gewezen, dat in

de volgende voorbeelden onder reserve deze kapitaalreserves zijn te verstaan, dus datgene wat in Duitschland begrepen wordt onder Zusatzkapitalen en in Amerika onder het algemeene begrip surplus, zonder onderscheid te maken tusschen capital surplus, earned surplus e.d. Dit sluit natuurlijk niet uit, dat deze rekening in de practijk gesplitst onder verschillende namen voorkomt.

Bij de berekening van dit netto-actief is uit te gaan van een waardeering der activa op de grondslagen, zooals deze bij de moedermaatschappij gebruikelijk zijn.

Voor de kapitaalconsolideering is nu de post deelname in de balans der moedermaatschappij te verrekenen met het gekochte aandeel in het kapitaal en de reserves op de balans der dochteronderneming.

Ter verduidelijking diene het volgende voorbeeld, uitgewerkt volgens de zoogenaamde horizontale methode, d.w.z. waarbij gebruik gemaakt wordt van werkstaten, bevattende een kolom voor ieder der samenstellende jaarrekeningen, twee kolommen voor de verrekeningen (eliminations) en de laatste voor de geconsolideerde jaarrekening, welke methode ongeveer in dezen vorm voor eenvoudige consolideeringen in Amerika wordt gebruikt en die het voordeel heeft voor deze gevallen het meest overzichtelijke beeld van het gebeurde te geven.

	Mij. A.	Mij. B.
Diverse Activa	f 130.000,—	f 70.000,—
	<u>f 130.000,—</u>	<u>f 70.000,—</u>

	Mij. A.	Mij. B.
Kapitaal	f 100.000,—	f 50.000,—
Reserve	„ 30.000,—	„ 20.000,—
	<u>f 130.000,—</u>	<u>f 70.000,—</u>

De balansen van de maatschappijen A en B vertoonen op 1 Januari 1938 bovenstaand beeld. Op dien datum koopt A aan de open markt 40 aandelen in B à 150 %. Indien ieder

der ondernemingen in 1938 een winst maakt van f 10.000,—, wordt gevraagd de geconsolideerde balans op te stellen per 1 Januari 1939.

	Mij. A.	Mij. B.	Verrekeningen		Geconsolid. Balans
	debet	debet	debet	credit	debet
Diverse Activa	f 80.000,—	f 80.000,—			f 160.000,—
Deelname in B	„ 60.000,—		f 60.000,—		
Goodwill				f 4.000,—	„ 4.000,—
	<u>f 140.000,—</u>	<u>f 80.000,—</u>			<u>f 164.000,—</u>
	credit	credit			credit
Kapitaal eigen	f 100.000,—	f 40.000,—		„ 40.000,—	f 100.000,—
vreemd		„ 10.000,—			„ 10.000,—
Reserve eigen	„ 40.000,—	„ 24.000,—		„ 16.000,—	„ 48.000,—
vreemd		„ 6.000,—			„ 6.000,—
	<u>f 140.000,—</u>	<u>f 80.000,—</u>	<u>f 60.000,—</u>	<u>f 60.000,—</u>	<u>f 164.000,—</u>

De opstelling der geconsolideerde balans wordt nu:

Diverse Activa	f 160.000,—	Kapitaal	f 100.000,—
Goodwill	„ 4.000,—	Reserve	„ 48.000,—
		Minderheidsbelangen	
		Kapitaal	f 10.000,—
		Reserve	„ 6.000,—
	<u>f 164.000,—</u>		<u>„ 16.000,—</u>
			<u>f 164.000,—</u>

Berekeningen:

Diverse Activa bij A:			
aanwezig 1 Jan. 1938		f	130.000,—
aankoop deelname		..	60.000,—
		f	70.000,—
winst over 1938		..	10.000,—
		f	80.000,—
bij B:			
aanwezig 1 Jan. 1938		f	70.000,—
winst over 1938		..	10.000,—
		..	80.000,—
Geconsolideerd actief		f	160.000,—

Het aandeel der minderheidsbelangen in B, zoowel met betrekking tot het nominaal bedrag der aandelen als tot de reserves op balansdatum wordt afzonderlijk gehouden van het deel, dat toekomt aan de aandeelhouders van A. De reserve van B bedraagt op 1 Januari 1939 f 30.000,—, zijnde de reeds aanwezige reserve ad f 20.000,— vermeerderd met de behaalde winst ad f 10.000,—. Van deze f 30.000,— komt A toe $40/50 \times f 30.000,—$ of f 24.000,—, het minderheidsaandeel bedraagt $10/50 \times f 30.000,—$ of f 6.000,—.

Analyse der deelname.

Te verrekenen zijn nu de f 60.000,— deelname tegen het nominale eigen kapitaal in B ad f 40.000,— en het aandeel in de reserves op het moment van verkrijging, zijnde $40/50 \times f 20.000,—$ of f 16.000,—. Daarbij resteert een verschil van f 4.000,—, de boven het netto-actief-aandeel betaalde goodwill in de creditverrekeningskolom.

De bedragen der geconsolideerde balans worden nu ingevuld door regelsgewijs de algebraïsche som der vorige kolommen te nemen, waarbij de verrekeningskolom gedacht wordt van tegengesteld teken te zijn voorzien. Op deze balans verschijnt nu het totaal aanwezig actief en het hiervoor genoemde verschil, de goodwill, aan de creditzijde het kapitaal der moedermaatschappij, het kapitaalaandeel der minderheidsbelangen, de eigen reserve, bestaande uit:

de oorspronkelijke reserve van A		f	30.000,—
de winst van A over 1938		..	10.000,—
A'saandeel in de winst van B sedert den datum van verkrijging zijnde $40/50 \times f 10.000,—$	...	..	8.000,—
		f	48.000,—

terwijl als laatste post het aandeel in de reserve van de minderheidsbelangen voorkomt.

Door de plaatsing van de post goodwill boven in de verrekeningskolom komt deze als zoodanig op de geconsolideerde balans. Had men deze op den regel der eigen reserves geplaatst, dan was zij direct in mindering daarvan afgeschreven. Dit laatste komt o.a. voor bij de Standard Oil Company (New-Jersey), die echter op dit punt een uitzonderlijk conservatieve politiek voert. In het eerste geval wordt de goodwillpost gewoonlijk niet afzonderlijk op de balans gebracht, doch onder de fixed-assets, resp. de afschrijvingen daarop, opgenomen.

In bovenstaand voorbeeld werd verondersteld, dat de deelnamerekening bij de moedermaatschappij op kostprijs werd gehouden. In de practijk wordt in Amerika soms ook een andere methode gevolgd, waarbij op deze rekening de winsten der dochterondernemingen worden bijgeboekt, terwijl deze

rekening wordt gecrediteerd voor geleden verliezen en uitgekeerde dividenden of, wat de voorkeur verdient, betaalbaar gestelde dividenden.

Deze methode is aan te bevelen bij maatschappijen, die geen geconsolideerde jaarrekening publiceeren, omdat daar de wettelijke balans der holding company meer het werkelijke beeld van het concern benadert in zoover, dat de winst van het geheele concern tot uitdrukking wordt gebracht. De General Electric Company, die uitsluitend de eigen wettelijke balans publiceert, volgt dan ook deze methode, de zoogenaamde actual value method, in tegenstelling tot de cost value method.

Op de geconsolideerde balans heeft dit natuurlijk geen invloed, de consolideering berust in beide gevallen op den aanschaffingsprijs der deelname. Alleen de cijfers in de verrekeningskolommen worden daardoor gewijzigd. De deelname in de debetkolom wordt nu f 68.000,— terwijl de geheele eigen reserve bij B ad f 24.000,— daartegen verrekend wordt. Het zoogenaamde „surplus at acquisition”, hier f 16.000,— behoeft dan niet meer te worden bepaald.

Het kan voorkomen, dat het bedrag der te verrekenen goodwill in de debetkolom der verrekeningen komt te staan. Dit zal zich voordoen, wanneer de prijs voor de aandelen betaald geringer is dan de waarde van het netto-actief in de boeken der onderhoorige maatschappij. Deze negatieve goodwill kan het gevolg zijn van:

1. een te hooge waardeering in de boeken der onderhoorige maatschappij.
2. een lagere waardeering van het bedrijf der subsidiary op grond van geringe rendementsverwachtingen.
3. een zoogenaamde „lucky buy”.

Voor het geval in de betrokken dochteronderneming zelf een grootere positieve goodwill voorkomt, bestaat er omtrent de verrekening van deze negatieve goodwill geen verschil van opvatting, zij worden in de geconsolideerde balans met elkander verrekend en een positieve rest wordt met de goodwillposten der andere dochtermaatschappijen aan de geconsolideerde goodwill toegevoegd.

Is de rest evenwel negatief, dan loopen de meeningen over de behandeling daarvan uiteen. *Garnsey* schrijft daaromtrent: „Some concerns do not set off „negative goodwill” arising on the purchase of one undertaking either against goodwill appearing in the accounts of the holding company itself or in the accounts of another undertaking in the same group or against goodwill arising from the purchase of the shares of another subsidiary. It is, however, more in accordance with the usual practice to set the one off against the other.”³⁾ In een vorigen druk luidde deze laatste zin: „This appears unsound and it is more in accordance with the usual practice to set the one off against the other.”⁴⁾

Het Accountants' Handbook acht dit niet juist en zegt: „This credit is sometimes disposed of as an offset to consolidated goodwill, and sometimes as an increment of consolidated surplus. As to dealing with a credit of this character as *negative goodwill*, little can be said that is favorable. With sound values throughout, including the goodwill of other subsidiaries or of the holding company, good opinion seems clearly to indicate that the „acquired surplus” should be incorporated as a positive segment of the net worth of the consolidation.”⁴⁾

Ook *Finney* is van meening, dat indien bij de deelname geen overwaardeering der activa aanwezig is, deze negatieve goodwill

³⁾ Sir Gilbert Garnsey. Holding Companies and their Published Accounts. 3rd edition blz. 129.

⁴⁾ Accountants' Handbook 2nd edition blz. 1043.

will is op te nemen als Capital Surplus of Surplus Arising from Consolidation.⁵⁾

Naast de methode om de algebraïsche som van alle goodwillposten te nemen onderscheidt *Newlove*⁶⁾ nog:

1. toevoeging van een negatief overschot na verrekening met goodwillposten der andere subsidiaries aan de kapitaalreserve (capital surplus) ingeval van een lucky buy, en anders aan een Reserve voor Herwaardeering der Activa,
2. toevoeging van een negatief overschot zonder verrekening met goodwillposten der andere subsidiaries aan de kapitaalreserve (capital surplus) ingeval van een lucky buy, en anders aan een Reserve voor Herwaardeering der Activa.

Newlove staat op het laatste standpunt, evenals de belastingautoriteiten, die zooals hij mededeelt korthedshalve de excess-negative goodwill afschrijven op de gebouwen en machines.

Zijn redeneering is, dat de negatieve goodwill de positieve goodwill van andere subsidiaries niet beïnvloedt, omdat de aanschaffingsprijs der aandelen de waarde bepaalt, indien geen herwaardeering deze waarde heeft vastgesteld. Indien, zoo zegt hij, de aandelen onder normale marktverhoudingen beneden de boekwaarde kunnen worden gekocht, zijn sommige activa te hoog gewaardeerd. Dit betreft de activa der subsidiary, waarvan de deelname moet worden geanalyseerd, zoodat deze negatieve goodwill met de goodwill der andere dochterondernemingen in geen verband staat.

Hetzelfde betoogt *Finney*, waar hij zegt, dat men door verrekening met goodwill van andere subsidiaries in werkelijkheid op deze laatste afschrijft.

De herwaardeering der activa is in het bijzonder van belang bij de afschrijvingen, welke kunnen worden verminderd in de consolideering met het percentage, dat de negatieve goodwill vormt van de waarde der betrokken activa.

In een volgend nummer zullen enkele der meest typische gevallen worden behandeld, die zich bij de kapitaalconsolideering kunnen voordoen, zonder dat daarbij naar volledigheid zal worden gestreefd.

J. LOOS.

(Wordt vervolgd)

UIT HET BUITENLAND

Red.: F. HAARBOSCH, CH. HAGEMAN, Drs D. NIJE
en Drs W. P. DEN TURK

(Bijdragen en mededeelingen zende men aan den Secretaris
der Redactie)

De plicht van den accountant tot geheimhouding

In „The Accountant Student”, van Januari 1940, komt het volgende stuk betreffende *den plicht van den accountant tot geheimhouding* voor.

Het gebeurt vaak, dat aan een accountant door zijn cliënt inlichtingen of gegevens verstrekt worden van vertrouwelijken of geheimen aard.

Deze gegevens kunnen of wel betrekking hebben op de eigen aangelegenheid van den cliënt of op de zaken van een derde. In beide gevallen heeft de accountant den plicht tegenover zijn

cliënt deze inlichtingen niet bekend te laten worden, uitgezonderd natuurlijk wanneer dit noodig is in de bijzondere omstandigheden van het geval.

Het moet aan het oordeel van den accountant overgelaten worden om nauwkeurig vast te stellen wat hij kan bekend maken of herhalen tegenover anderen en in dit verband wordt herinnerd aan de woorden van Swift: „One of the best rules in conversation is never to say a thing which any of the company can reasonably wish we had rather left unsaid”.

Het volgende voorbeeld kan dienen om aan te toonen hoe gemakkelijk een fout gemaakt kan worden door een accountant en hoe ernstig en ingewikkeld de gevolgen daarvan kunnen zijn voor den accountant, die niets bewust gedaan heeft in strijd met zijn plicht om geheimhouding te bewaren betreffende de instructies van zijn cliënt.

De betreffende cliënt had geld geïnvesteerd in een maatschappij, die onder beheer stond van den heer Lowe en had aanzienlijke bedragen op die belegging verloren.

De accountant van die maatschappij heette Comins.

Later werd Hirst directeur van de maatschappij en bij wendde zich tot den geldschietster om verdere voorschotten. Dit verzoek prikkelde den geldschietster, maar toch schreef hij aan een bevriend accountant, die ook vroeger wel eens onderzoeken voor hem verricht had en verzocht hem den tegenwoordigen toestand van de maatschappij te willen nagaan en hem daaromtrent te willen adviseeren.

Ongelukkigerwijze echter schreef de geldschietster in zijn brief, dat de vorige directeur der maatschappij Lowe was „an ingenious thief”, die met behulp van „the rest of the gang” en den accountant Comins door allerlei manoeuvres en voorwendsels verscheidene ponden had zoekgemaakt.

Nadat de accountant den brief ontvangen had, stelde hij deze aan zijn firmanten ter hand met de opdracht naar de bank te gaan en naar het kantoor der maatschappij en alle noodige inlichtingen in te winnen.

De compagon ging naar de bank en daarna naar het kantoor der maatschappij, waar hij *toevallig den brief liet vallen*.

De heer Hirst, de nieuwe directeur, vond den brief en las hem. Daarna deelde hij den inhoud mede aan de heeren Lowe en Comins, die in den brief genoemd waren.

Daarna klaagden Lowe en Comins den belegger aan voor schade wegens smaadschrift en de jury kende hun £ 1500.- schadevergoeding toe.

De geldschietster ging toen in hooger beroep ten aanzien van het bedrag van de toegekende schadeloosstelling en had in zooverre succes, dat hij slechts behoefde te betalen £ 850.-.

Hiermede was deze zaak nog niet ten einde, want toen de geldschietster bevond, dat hij aan kosten en schade in totaal bijna £ 1700.- moest betalen, besloot hij den accountant te dagvaarden aan wien hij oorspronkelijk den brief gezonden had. Hij eischte van hem £ 1680.- schadevergoeding, omdat de accountant zich niet gehouden had aan de duidelijke verplichting om alle mededeelingen en instructies, die hij van den geldschietster ontvangen had, geheim te houden.

De jury kende £ 650.- schadevergoeding ten laste van den accountant toe, maar een hogere instantie vernietigde deze uitspraak, omdat zij niet tot de conclusie kwam, dat de accountant zijn plicht tot geheimhouding geschonden had.

De geldschietster ging daarna in hooger beroep.

Het Hof besliste, dat de accountant den plicht had den inhoud van den brief geheim te houden. Daar de geldschietster zelf echter tot al deze moeilijkheden bijgedragen had, door zulke krenkende opmerkingen in zijn brief, werd hem slechts een nominale schadevergoeding toegekend van £ 1.-.

Hier waren dus 6 rechtszaken eenvoudig het gevolg daarvan, dat de accountant niet de noodige zorg betracht had om te voorkomen, dat de inhoud van de opdracht geheim gehou-

⁵⁾ H. A. Finney, Principles of Accounting II Advanced blz. 271.

⁶⁾ G. H. Newlove, Consolidated Balance Sheets blz. 29.